

BELLE TEN

Cilt : XIX

Temmuz 1955

Sayı : 75

ANTALYA'DA KARAIN MAĞARASINDA YAPILAN PREHİSTORYA ARAŞTIRMALARINA TOPLU BİR BAKIŞ

Dr. İ. KILIÇ KÖKTEN

Paleoetnoloji Doçenti

Karain mağarası, Antalya'nın 25 kilometre kuzey-batısındadır. Yağca köyünün yakın çevresinde Şam dağının Akdeniz'e bakan kalkerli, sarpça yamaçları üzerindedir. Antalya bölgesindeki travertenlerin üst seviyesinin dağlarla yaptığı temas hattının 150 metre üstünde, deniz seviyesinden ise takriben 650 metre yüksekliktedir. Üst üste üç büyük boşluktan ibaret olan, dar giriş ve geçitlerle birbirine bağlı bulunan bu tabii mağaranın derinliği 50 metreyi aşar. Aşağılara inildikçe rutubet ve karanlık artar.

1946 yılında araştırmalarımı üst büyük boşluğun A adını verdiğim gözünde ve dipteki karanlık boşluğun içinde yapmışım. Üst boşluğun A kısmında Eski Yontma Taş Devri'nin Orta (Mousterien), Üst (Aurignacien) safhalarına ait çakmaktaşıdan yapılmış aletlerini; Bakır ve tarihî devirlerin çanak çömleklerini karışık olarak bulmuşım. Bu durum, burasının kaçak kazılarla karıştırılmış olduğunu gösteriyordu.

Dipte, yani karanlık boşlukta I. 5×4 metre genişliğinde açılan ve I metre derinliği bulan sondaj çukurunda adı geçen Paleolitik kültürlerden Musteriyen endüstriyi daha düzgün tabakalar içinde tespit etmişim. Araştırmalarımı 1947 yılında tekrarlamış ve dipteki

eski sondaj çukurunu 5×6 metre çapında genişletmiştim. Orta Paleolitik devrin Musteriyen katı alt ve üst olmak üzere iki seviye göstermişti. Alt yahut Birinci Musteriyen yonga aletleriyle birlikte iki yüzlü işlenmiş baltacıklar (Micoque) da elimize geçmişti.

1948 yılında maalesef çalışma imkânlarını bulamamış, fakat başka bölgelerde hususî araştırmalarıma devam etmiştim.

1949 yılında bu mağaraya tekrar gitmiş ve bu sefer dipteki boşluğun daha kalın toprak dolgusu bulunan güney köşesinde çalışmışım. 5×5 metre çapında açtığım çukurda 1.19 metre derinlikte ana kayaya varılmıştı. Çok az bir derinlik olduğu halde muntazam fakat çimentolaşmış sert ve rutubetli tabakalar içinde çalışıyorduk. Kullandığımız lüks lâmbalarının ışığı kâfi gelmiyordu. Sağlık bakımından da çok tehlikeli şartlar altında bu çukurda esaslı olarak üç ayrı kat tesbit edebilmişim. İki seviye gösteren üst katın ilkinde Grek-Roma devrinin kırılmış çanak ve kandilleri, ikincisinde Bakır devrinin çanak çömlek parçaları çıkmıştı. Orta katta Musteriyen II ye ait sileks aletler bulunmuştu. Arasına küçük çapta çanak kırıntıları çıktığı için, bu katın üst kısımları biraz karışık. Musteriyen II nin sileks aletlerini emin olarak üçüncü katın 17 santimetre kalınlık gösteren üst seviyesinde bulmuştuk. Aynı katın ikinci ve üçüncü tabakalarında ekseriyetle daha eski olan Musteriyen I in aletleri çıkıyordu. Alttaki Musteriyen I seviyesinde yonga aletlerle birlikte Aşöleen (Acheuléen) tipte sileksten yapılmış iki elbaltası, üstündeki Musteriyen I de ise Mikokiyen (Micoquien) baltacıkları elimize geçmişti. Dikit safihalarından müteşekkil gerçek travertenlerle, çimentolaşmış kültür tabakalarının kaynaşması yarmanın üç seviyeden müteşekkil olan alttaki üçüncü katında vukubulmuştur. Bu katın sert toprak ve traverten safihaları içinden Paleolitik aletlerle beraber mağara ayısının (Ursus spelaeus) ve mağara aslanının (Falco leo spelaeus yahut pseudaelurus Gervais) fosilleşmiş dişleri ve iskelet kalıntıları da çıkarılmıştır.

Üst büyük boşlukta geniş sahalar işgal eden Erken Orinyasiyenle Musteriyene ait sertleşmiş muazzam çöplük veya mutfak kalıntıları içinden meydana çıkarttığım ve fosil bir insana ait olacağını tahmin ettiğim dişin Prof. Dr. Muzaffer Şenyürek tarafından Musteriyen (L'Homo Neanderthalensis) çocuğunun sol ikinci üst süt azısı olarak teşhis edilmiş olması Karain mağarasının önemini bir kat daha arttırmıştı. Mağaranın bu durumu Viyana'da yapılan bir toplantıda tara-

fımdan açılanmış ve vesikaların mühim bir kısmı da teşhir edilmiş bulunuyordu. (1950-1951).

Bunlardan başka Musteriyen I tabakasının Alplerin Riss-würm buzul arası, Musteriyen II ve devamının Würm I buzul devirleriyle yaşıt olması ihtimalleri üzerinde durulması, mevcut aletlerden bir kısmının Filistin, Suriye ve Avrupa'nın Paleolitik buluntularıyla mukayeselerinin sağlanmış ve mahallî özelliklerinin tespit edilmiş olması 1949 yılı araştırmalarının en orijinal neticeleri arasındadır. Dipteki büyük boşlukta tesbit ettiğim tabakalar verimli ve oldukça muntazam buldukları halde, ben, bu kısmın toprak dolgusunu bir mağara birikintisi olarak görüyorum. Bu kısmın çok soğuk havalarda ve tehlikeli anlarda bir sığınak, hattâ bir mezarlık şeklinde kullanıldığını tahmin ediyorum.

Malî imkânlar temini tekrar güçleştiği için 1951, 1952 yıllarında çok sevdiğim mağaramda çalışmadım. Çok verimli, istikbali vâidli, Türkiye Prehistoryası için emin ve ehemmiyetli bir kaynak merkezi olmağa elverişli bulunan bu mağaradaki çalışmalarımı bırakmak niyetinde değildim. Nihayet, az da olsa Fakültemizin yaptığı maddî yardıma ve maaşıma dayanarak 1953 yılında bu mağarada tekrar çalışmalarına başlayabilmişim. Artık üst büyük boşlukta çalışmağa karar vermişim. Çünkü, en kalın ve gerçek kültür tabakası katlaşmasının ve toprak dolgusunun bu kısımda bulunduğu anlaşılmıştı. Orta boşluğun zemininde büyük bir temizlik yapılması gerektiğinden kazma vurmam.

1953 yılının sondaj çukurunu orta boşluğa açılan geçidin yanında ve mağaranın daha alçakta duran kuzey köşesinde açtım. 2×4 metre çapında olan sahasında 3.54 metre derinliğe kadar inilmişti. Kazıya devam imkânları tükenmiş olduğundan araştırmalarımı ana kayaya ulaşmadan bu seviyede bırakmak zorunda kalmışım. Mamafih, bu derinlikte alt büyük boşlukta tesbit edilen kültürler çok açık ve daha zengin vesikalarla meydana çıkarılmıştı.

Etrafa serpilmiş olan ve bir iskânla ilgisi bulunmayan Grek-Roma devri seramiğine burada da tesadüf edildi. Esasen üst boşluğun ışıklı duvarları üzerinde açılan mumluk gözler (Niche) ve Grekçe yazılmış adak Kitabeleri burasının bir tapınak, bir içtima mahalli olarak kullanılmış olduğunu gösteriyordu. Bakır devrinin varlığı büyük parçalar halinde renkli ve renksiz, elle yapılmış seramiklerle daha çok belli oluyordu. Orinyasiyen (Aurignacien) ve Erken Orinyasiyen

(Frühaurignacien) den ibaret olan, yalnız porlu, ince ve verimsiz bir tabaka ile ayrılmış bulunan Üst Paleolitik katları iyice farkediliyordu. Gerçek fosilleşmeler ve tabaka sertleşmeleri Erken Orinyasiyen seviyesinde başlamıştı. Musteriyen (Mousterien) II ile, iki seviyeli Musteriyen I katında da bu durum aynen devam ediyordu. Taş aletlerde teknik bakımdan genel formlar Musteriyen tip uçları, yuvarlak çevreli, enli kazıyıcıları teşkil ediyordu. Orinyasiyen seviyesi altında bulunan Erken Orinyasiyen ve Musteriyen seviyelerinde Lövaluvaziyen'e (Levalloisien), kısmen klaktoniyen'e (Clactonien) ve mikokiyen'e (Micoquien) benzeyen aletler; Abri-odi (Abri-Audi) ve Şatelperon (Chatelperron) formulu uçlar; Kalkerden yapılmış küçük, büyük fakat kaba işlenmiş Aşöleen (Achéuleen) ve Şelleen (Chelléen) tip elbaltaları da bulunmuştu. Sileksten yapılan elbaltalarının sayısı çok azdı. Bu çukurda Musteriyen I in ilk seviyesinde favnada bir değişiklik, sıcak ve çok yağışlı bir iklimi izliyen bir teşekkül dikkati çekiyordu. Bu kazıda alttan yukarı yahut eskiden yeniye doğru iki seviyeli Musteriyen I, Musteriyen II, Erken Orinyasiyen, Orinyasiyen (?), Kalkolitik Bakır devirlerinden ibaret prehistorik bir kronoloji tesbit edilebilmişti. Bu netice ihtimalli görüşlerimizi gerçeğe geçirmiştir.

1954 yılı çalışmalarına daha müsait şartlar altında başladım. Bu yılın kazı masraflarına Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğünün de iştirakini sağlamış bulunduk. Burada Antalya Millet Vekili sayın Dr. Burhanettin Onat beyin göstermiş oldukları devamlı ve çok yakın alâkalarını şükranla anmayı ve Maarif Vekâleti Müzeler Umum Müdürlüğüne de teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

1954 yılının hafriyat çukuru geçen senekinin güney-doğusun'da ve mağaranın doğu kenarı ile tabii kapısı veya penceresi yanında açılmıştır. 6×7 metrelik büyücek bir saha içinde dik ölçümlü 9.5, yalpi ölçümle 10 metre derinlikte ana kayaya yani mağaranın tabanına ulaştık. Bu derinlik mağaranın iç doğusunda, sarkıt bloklarının arkasında kalan kısmında daha çok artacaktır. Memleketimizde bu kadar kalın bir mağara dolgusuna ilk defa rastlamaktayız. Durum ve ışık bakımından kat ve tabaka tesbitine elverişli bulunan kuzey yöndeki kesitte, 8 adet esaslı kültür katı tesbit etmiş bulunuyorum. Aynı katları ufak farklarla çukurun geri kalan üç kesitinde de takip etmek mümkündür.

Üstteki birinci katta 40 santimetre kalınlığı bulan, paleolitik devre ait çimentolaşmış bloklar durmaktadır. Bu bloklar döşemeye sonradan atıldığı için kültür tabakaları arasına alınmayacaktır. Bu blokların doğu uçlarında 10 santimetreyi geçmiyen küllü, yumuşak bünyeli Grek-Roma devri seramiği veren kısmın burada da bir iskânla ilgisi bulunmadığı anlaşılmıştır. Bunların altında kalan ve birinci kata ait bulunan 0.90- 1.10 metrelik seviyede ise Bakır, Kalkolitik ve Neolitik devrin elle yapılmış kaba, zarif çanak çömlek kırıkları, bol miktarda sileks aletleri; Üst Paleolitik'in (Aurignacien) çeşitli endüstrileri çıkarılmıştır. Neolitik ve Protohistorik seramiklerde genel formalar değişik şekiller göstermektedir. Şerit kulplu, küçük, konik bir kâse ve yuvarlak dipli kulpsuz küçük kupa yarısı; uzun boğazlı, genişçe karınlı, içi dışı siyah boya astarlı küçük çömlek parçası; içi dışı kahve renkli boya astarlı ve perdahlı sepet kulplu kâse kenarı; içi dışı kirli siyah, yalnız dışı perdahlı ve kulplu, karınlı, karın ortası dışarı çıkık kâse kırıkları; uzun boyunlu, az karınlı ince uzun kulplu çömlek boğazı; Geniş karınlı, üstü tek düğmeli kulplu büyücek çömlek parçaları genel formların tesbitinde işe yarayan vesikalar olmuşlardır. Bunlar arasında dışı mat siyah, içi mat sarı renkli fakat içine koyu kırmızı boya ile kalın şerit ve kareler çekilmiş; dışta siyah parlak zemin üzerine köşeli beyaz boyalı çizgiler çizilmiş; içi siyah, baskı perdahlı, dışı açık kahve renkli perdahlı, dışına kahve renkli düz paralel, yuvarlak paralel çizgilerle işlenmiş süslü seramik parçaları da ele geçmiştir. Bu süslü seramik parçalarının daha ziyade Kalkolitik veya Neolitik seviyesinde tesadüf edildiklerini burada belirtmeliyim.

98 santimetrelilik II inci katta artık karışıklıktan eser kalmamıştır. Bu katın üst kısımları birinci katın alt seviyesine zaman, endüstri ve toprak dolgusu bakımından benzerlik göstermektedir. Burada tipik Orinyasiyen aletler ele geçmiştir. Yalnız katın alt yarısında Musteriye tekniğini gösteren uçlar çoğalmağa başlamıştır. Erken Orinyasiyen olarak tesbit edilen üst seviyenin taş aletlerinde form bakımından büyük bir değişiklik müşahade edilmiştir. Birinci ve ikinci katlar arasında 10-20 santimi geçmiyen verimsiz travertenli bir tabakanın yahut kuşağın bulunması dikkati çekmektedir.

12 santimlik verimsiz traverten tabakası dahil asgarî 130, azamî 1.5 metreyi bulan üçüncü kat, renk, yapı ve aletlerin formları, fosil hayvan kalıntıları bakımından daha başka bir durum arz etmektedir.

Bu katın 32, 36 santimetrelik seviyeler gösteren ilk kısmı gerçek Musteriyen devri aletlerini ihtiva etmektedir. Tipik, üçgen ve retüslü uçlar, geniş ve retüslü kazıyıcılar, gene retüslü fakat çok sivri uçlu geç lövaluvaziyen'e (Levalloisien) benzeyen uçlar, Mikok baltacıklar bu katın orijinal formları arasındadır. Âdi yonga ve tipik Musteriyen piyesleri ele alarak bir tasnif yapacak olursak bu seviyenin Musteriyen II ye ait olduğu anlaşılmaktadır. Küllü ocak yerleri, büyük dikitler, soğuk favna bu zamanda soğuk ve yağışlı bir devrin hüküm sürdüğünü açıklamaktadır. Bu katın (III) 30, 40 santimetreden ibaret olan alt iki seviyelerinde ele geçen uçlarda, kazıyıcılarda kesici ve rendelerinde büyüme, genişleme müşahede edilmiştir. Mikok baltacıklar daha büyümüştür. Kalkerden yapılmış kaba elbaltaları meydana çıkmıştır. Favna irileşmiş ayı, at, hattâ su aygırının azı dişleri ele geçmiştir. Toprak teşekkülü, favna ve endüstri bakımından bu kat oldukça sıcak ve yağışlı bir devreyi izlemektedir. Devrinin Riss-Würm buzul arası safhasının ikinci yarısı ile çağdaş olması kuvvetle muhtemeldir. Kültür bakımından bu seviyeler kaba yonga aletler (Levalloisien), baltacıklar (Micoquien), elbaltaları (Acheuléen) vermiş olmasına rağmen, elimizdeki vesikalar umumiyetle Musteriyen I e uymaktadır. Buraya kadar tesbit edilen Paleolitik durum bu tarihe kadar yaptığım Karain sondajlarının neticelerine tamamen uymakta ve geçmiş görüşlerimizi daha toplu, daha zengin malzeme ile kesin olarak desteklemiş bulunmaktadır.

54, 60, 49 santimetrelik üç esaslı seviyeden ibaret olan ve 1.62 metre kalınlık gösteren IV üncü kat, toprak teşekkülü, toprağının renkleri, taş aletleri ve favnasının durumu bakımından şimdiye kadar incelenen katlardan ayrılmaktadır. Bu katın üst ve alt seviyelerindeki dolgu kırmızımtırak, kısmen pembe, sarı ve açık kahve rengindedir. Ortalarında kalan seviye ise yer yer siyah, mavi ve kırmızı renklerle âdeta bir ressam paletinin yüzünü andırır. Yapısında büyük bir gevşeklik vardır. Umumiyetle çok sıcak, çok yağışlı daha doğrusu tropik bir iklim şartlarının hâkimiyeti sezilmektedir. Bu kattan kerit mahfazalı kalkerden yapılmış kaba aletler (baltalar), retüşsüz, iri ve ekseriyetle küçülen muntazam çevreli çeşitli sileks yonga aletler, bol miktarda, kullanılmış, beyaz kalkerden iri, yuvarlak çakıl yumrular çıkarılmıştır. Büyük bir dikkat ve emekle ele geçirdiğimiz filin tos dişi (*elephas anthicus*) ve su aygırının (*hippopotam*), panterin (*Panthere-Felis pardus*) azı dişleri en mühim fosillerimiz arasındadır.

Artık iklim bakımından gerçekten çok müsait, çok bereketli bir tabakanın içinde bulunduğumuza şüphe yoktu. Bu tabakaları çok eski bir Musteriyen'e bağlamağa, kaba yongalara bakarak Lövalu-vaziyen katı olarak yaşlandırmağa imkân varsa da, bu katta ayrı ve özel bir alt Paleolitik devri açıklıyan izler de bulunmaktadır. Sileksten yapılmış olan elbaltalarının çok az miktarda ele geçmiş olması, civarda temiz sileks ocakları ve yumrularının bulunmamasındandır. Bu devrin adamları sileks aramak için Elmalı mıntakalarına kadar gidebildikleri ele geçen aletlerin bünyesinden anlaşılıyordu. Bu devrin kesif ormanları içinden, korkunç tehlikeleri göze alarak bu mıntakalara uzanabilmek o zaman için çok mühim bir hâdise olmuştur. Bu katın insanları iyi cins sileks bulsalardı tipik elbaltaları yapacaklardı. Sileksten yapılmış birkaç elbaltası bu tekniğe de vâkıf olduklarını açıklamaktadır. Bu mağara sâkinlerinin bilhassa Orta ve Üst Paleolitik kültür endüstrisinde yontma, çırpma, şekil verme, diş açıp bileme tekniğinde göstermiş oldukları meharet, şimdiye kadar Anadolu'da satıhta, seki ve mağara dolguları içinden elimize geçen aynı devirlerin yonga aletlerinden çok üstündür. Bu bakımdan teknikte geri kalmış eski buluntularımızı, yaş tayininde emniyetle rol oynamış bulunan Antalya Karain mağarasının üstün vesikalariyle mukayese etmek bir zarurettir.

Şimdilik bu katın Şelleen ve Aşöleen devirleri süresiyle yaşıt, Anadolu'ya has bir özellik gösteren Alt Paleolitik katı olarak kaydetmeyi uygun buluyor ve iklim bakımından üst, orta seviyeleri Riss-Würm Buzul Arası devrinin ilk yarısıyle, katın alt kısımlarını Riss Buzul devrinin sonları ile yaşıt olacağını tahmin ediyorum.

Asgarî 0.82 âzâmî 1.13, metre kalınlıkta bulunan sert ve yeşile kaçan koyu kahve rengine görünen V inci katımız verimsizdir. Tek tük ele geçen basit yonga aletlerle bu kısmı kesin olarak bir kültüre bağlamak bugün için mümkün değildir. Dolgusunun yapısı soğuk bir iklimin hüküm sürdüğünü açıklıyor. Bu kısır katın Riss Buzul devrine tekabül eden bir zamanda teşekkül etmiş olması ihtimal dahilindedir. Mağaranın bu kısmında iskânı açıklıyan bir ize de tesadü edilmemiştir. Yarmanın dört bir tarafında aynı durumu tesbit ettiğim için bu ihtimaller üzerinde durduğumu belirtmeliyim.

Verimsiz tabakanın altında meydana çıkarılan VI ıncı katın rengi birden değişmektedir. 1.27 metre yüksekliğe yaklaşan bu katta seviye farkları bulunmaktadır. Yalnız kesitin batı köşesinde bulunan

ve fil katındaki orta seviye durumunu andıran kırmızı-siyah renkli bir kısmı hariç tutulursa, katın bünyesinde umumiyetle birlik göze çarpar. Katın bazı yerleri kazma ucunu bükecek kadar serttir. Bu katta çakmak taşından yapılmış olan aletler birden çoğalıverdi. Bu aletler arasında retüslü ve ince yapılı uçlar ve kazıyıcılar da ele geçiyordu. Kalkerden yapılan kaba kaya baltalar ve vurgaçlar çok irilemişti. Bunların içinde gagalı, geniş ve saplı (kendinden) olanları da vardı. Favna III üncü, IV üncü katlarda olduğu gibi çoğalmıştır. Yalnız cins bakımından IV üncü fil katının sıcak favnasına benzemektedir. Aslan ve sırtlanın taşlaşmış pislikleri (koprolitleri), ayıların kol ve parmak kemikleri, büyük kuşların kalıntıları, köpek familyasından bir hayvanın (*Canis*), kedi familyasına ait bir nevi panterin yarım, az dişli, kırık alt çeneleri hep bu kattan çıkarılmıştır.

Tekrar sıcak iklime geçildiği vesikalardan hissediliyordu. Önümüzdeki Riss Buzul devriyle yaşıt bir iklimi açıklayan verimsiz bir tabaka mevcut olduğundan bu kısmın, ondan önce gelen Mindel-Riss Buzul arası sonu ile çağdaş olacağını; başlangıcı sıcak fakat sonuna doğru mutedil olmağa başlayan bir iklimin varlığını tahmin etmek yerinde olur kanaatindeyim. Klakto-lövaluvaziyen (*Clacto-Levalloisien*) ve Şelleen (*Chelléen*) endüstri ile mukayese imkânları veren formlara sahip olduğumuz halde, tek olarak bunların hiçbirisiyle yaşıt gösterilemeyen bir endüstri karşısında bulunmaktayız. Bu kat endüstri bakımından Alt Paleolitik çerçevesi içinde mütalâası gereken, gene Anadolu'ya has eski bir yonga kültürü vermiş bulunmaktadır. Önümüzdeki kazı da bilhassa ortaya çıkan bu mes'elerin üzerinde daha çok durulacaktır. Bunu bol imkânlarla, daha geniş ve derin kazılarla halledip isimlendirmek mümkün olacaktır. Cılız imkânlar ve sığ kazılar enerji israfından ve zaman kaybından başka bir işe yaramamaktadır.

Asgârî 37, Azamî 84 santimetre derinliğe ulaşan ve rengi koyulaşıp pembeleşen VII inci katı, yapısı, favnası ve iklim şartları bakımından VI inci kata yakın benzerlik gösterir. Yalnız küçülen ve basitleşen sileks aletleriyle ayrılır. Şimdilik bu kültürü VI inci katın eski bir safhası olarak işaretlemek yerinde olur.

Vasatî 1.20 metre kalınlığı bulan VIII inci kat, yarmamızın en alt tabakasıdır. Bu kat doğrudan doğruya mağaranın tabanına istinat etmektedir. Rengi koyulaşmıştır. Üst katların muazzam tazyiki ve kalkerli suların tesiriyle daha çok sertleşmiştir. Bünyesinde kalınca

kumlar, dağınık birtakım siyahlıklar daha doğrusu yanıklar bulunmaktadır. Tazyikten mütevellit bu tabii olay, aletleri, fosil kemikleri dahi karartmıştır. Bu katın favnasında umumiyetle büyük bir küçülme müşahede edilmektedir. Ayı bu tabakada da mevcuttur. Daha ziyade bir mikro endüstri ve mikro fauna karşısında bulunmaktayız. Bilhassa ot, meyve yiyen ağaç kovuklarında, kayalarda yaşayan kemirici hayvanlar ekseriyeti teşkil etmektedir. Tamamen müstakil olan bu zemin kat endüstrisinin Ön Alt Paleolitikle yaşıt çok eski bir yonga kültürü olması kuvvetle muhtemeldir.

1954 YILI KAZI ÖZETİ VE EK GÖRÜŞLERİ

Buraya kadar 1946-1949 ve 1953-1954 yıllarında Karain mağarasında yaptığım araştırma ve kazıların Paleoetnolojik neticelerine toptan bir bakış yaptık.

Şimdi 1954 yılı sondaj çukurunda tesbit ettiğim kesit üzerinde biraz durmak istiyorum. Yalnız kesitin istratiğrafisini ve kronolojisini incelemeden önce Karain mağarası kazısının bugün bitmediğini ve tesbit edilen kültürler yerinde kalmak şartıyla birkaç tabaka verisinin esasa dokunmayan ihtimalli neticeleri üzerinde durulması gerektiğini peşinen belirtmeliyim.

Türkiye'de noksan yapılmış olmasına rağmen, anketlerden tesbit edilen 10.000 mağaranın 1940 yılından bu yana ancak 970 tanesini araştırabildim. Karain mağarası şimdiye kadar araştırılan ve kazıları yapılan mağaraların içinde -Antalya'daki prehistorya bakımından zayıf görünen İndağı mağarası hariç-en büyüğü ve toprak dolgusu, kültür sayısı bakımından en zenginidir. 970-1000 mağara araştırıldıktan sonra ele geçmiş olması bize Türkiye'nin mağara iskânı ve verimi hakkında güzel bir fikir vermektedir. "Türkiye'de Prehistorik Yerleşme Yerlerinin Dağılışı Üzerine bir Araştırma" adını taşıyan yayımlanmış yazımda belirttiğim gibi, şimdilik verimli mağaraların Toros sistemi içindeki kalkerli karstik arâzide toplandığı görülmüştür. Edremid çevresinden Van'a kadar uzanan sahalarda veya Yarı Güney Anadolu bölgelerinde araştırdığım ve kültürlerini Karain mağarası kazılarından sonra açıklamayı düşündüğüm mağaralar, Doğu, Kuzey, Kuzeybatı ve Orta Anadolu'da gördüklerimden daha vâididiler. Şimdiye kadar yerli ve yabancılar tarafından araştırılan otuza yakın mağarada tek olarak yalnız Orinyasiyen, Mezolitik, Bakır ve Bronz

devirlerinin açıklanmış olduğunu biliyoruz. Bunların birçoğlarında toprak dolgusu 70 santimetreden başlayarak 5 metreyi geçmemektedir. Halbuki Karain mağarası 10 metreyi bulan, Alt, Orta ve Üst Paleolitik devirleriyle Madenler çağını açıklıyan sekiz kültür katından müteşekkil muazzam bir dolgu vermiş olmakla bütün bu mağaralardan ayrılmaktadır. Bunlardan başka ilk defa Neandertal adamının ve Türkiye mağaraları Pleistosen favnasının meydana çıkarılmış olması Türkiye Prehistorya tarihçesindeki yerini kuvvetlendirmiş ve değerini arttırmıştır. Çok önemli ve emin bir kaynak daha doğrusu karıştırılmamış işlenmesi gereken Prehistorik tabii bir arşiv karşısında bulunduğumuzu söylersek mübalâğa etmiş sayılmamalıyız.

Kesitte 40-50 santimetrelik çimentolaşmış blokların Grek-Roma devirlerinde, mağaranın batı döşemesi üzerinde açılan toplantı yerinin hazırlandığı sıralarda sökülüp atılmış olması ihtimal dahilindedir. Bu bloklarla yine aynı devrin bir iskânla ilgisi bulunmayan ve blokların ucunda bulunan kısımları istratiğrafiden hariç tutulmuştur. Zira, gerçek prehistorik iskân izleri bunların altından başlamaktadır.

I inci tabakanın 90 santimetreyi bulan seviyesi Bakır, Kalkolitik ve Neolitik çağlarına ait izler vermiştir. Bu seviyede karışık bir halde meydana çıkarılan malzemenin çağ tasnifleri daha ziyade seramiklerin bünye ve formlarına göre yapılmıştır. Orta-Anadolu'nun tipik Bakır ve Kalkolitik çağlarının seramikleriyle mukayese edilebilen parçalar çoğunluk teşkil etmekte, diğer parçalar arasında Batı ve Güney-Anadolu, Balkanlar, Kıbrıs ve Girit adalarıyla mukayese imkânları verecek izler belirmektedir. Çok renkli seramik bir artma göstermektedir. Antalya bölgesi höyüklerindeki Madenler çağı çanak çömleklerinde Orta - Anadolu ile benzerlik müşahede edildiği bilinmektedir. Mağaranın yakın çevresinde 1946-1947 yıllarında yeniden iki höyük tesbit ve yerlerini daha önceki yazılarıma eklediğim haritalarda gösterdiğim için, burada onlardan bahsetmiyeceğim. Yalnız, Karain mağarasında elimize geçen seramiklerin bu iki höyükte yaşayanlarla çağdaş fakir bir halk grubuna ait olacağını tahmin edebiliriz. Karain'de mağaraların iskân kaidelerini değiştirecek bir yerleşme durumunun da mevcut olmadığını bu sırada kaydetmeliyiz. Bu hükmümüz yalnız seramik devirlerini ilgilendirmektedir.

Seramiksiz gerçek Paleolitik izlere I inci tabakanın 6-20 santimlik seviyesinde tesadüf edilmiştir. II inci tabaka bu seviyenin altında bulunan 10 santimetrelik verimsiz ince bir traverten katından sonra

başlar. II inci katın 53 santimi bulan ilk kısmı yukarıda olduğu gibi Orinyasiyenle çağdaştır. Burada katların tefrikinde ince traverten şeriti ile, birkaç dikit kökünün ve birkaç kaya blokunun büyük rolleri olmuştur. Aynı katın 45 santimetrelilik seviyesi daha eski bir Orinyasiyen'e ait olup aletlerinin bir çoklarında Musteriyen ananesinin kuvvetle devam ettiği müşahade edilmiştir. Bu vaziyete göre, biri birinci tabakanın alt ve ikisi de ikinci tabakada olmak üzere Üst Paleolitik'e giren Orinyasiyen, Solutreen ve Mağdaleniyen devirleri süresiyle yaşıt, kapsiyenle mukayese edilemeyen uzun, üç seviyeli bir Türkiye Üst Paleolitik'i vardır.

Bu Üst Paleolitik sonu ile Madenler çağı ve Neolitik seviyesi arasında Orta Taş Devri yani Mezolitik'in bulunmaması dikkati çeken olaylar arasındadır. Bu mağaranın başka bir köşesinde Mezolitik izlere tesadüf edilecek midir? Edilemediği takdirde Anadolu'da Mezolitik olarak açıklanan buluntuların durumu ne olacaktır? gibi yeni meseleler de ortaya çıkmaktadır.

Musteriyen I ve II olmak üzere iki esaslı kısımdan ibaret olan III üncü tabakamız tamamen Orta Paleolitik'e aittir. Yalnız bu tabakanın çoğunluk teşkil eden tipik Musteriyen aletleri arasında Lövalvaziyen, Mikokiyen ve Aşöleen tipte yonga aletler ve elbaltaları da ele geçmiştir. Su aygırına ait dişlerden bir tanesi bu katın Musteriyen I seviyesi içinden çıkmıştır. Bu hayvanlar ve başka bir katla ilgisi bulunmayan mustakil dikit kökleri (Bunlardan bir tanesi mağaranın önüne anıt olarak dikilmiştir) bize yağışlı, sıcak bir iklimin varlığını işaretlemektedir. Aynı katın Musteriyen II seviyesinde ise, kesiti boydan boya işgal eden ve Musteriyen seviyesini örten ocak yerleriyle, etrafa serpilmiş aynı zamanda sertleşmiş külleri de dikkat çeken izler arasındadır. Bu bakımdan, bu katın sıcak ve soğuk iklimi gösteren sınırları kolayca anlaşılmıştır. Bunlardan başka II inci ve III üncü katlar arasında yukarılarda olduğu gibi 20 santimetre kalınlığında iri taşlarla kaynaşmış daha kalın bir traverten örtüsü bulunmaktadır.

IV üncü kat üç seviyeden ibarettir. Fillerin, su aygırlarının, panter ve aslan gibi hayvanların varlığı, cinsleri iyice tefrik edilemeyen ağaçların (Meşe ve çam?) tabii mulâj ve ayrıca boşluklarına tesadüf edilmesi bu tabakanın daha sıcak ve yağışlı bir iklimde teşekkül ettiğini göstermektedir. Yonga aletler kabalaşmış, Kalker elbaltaları, uçları yontulmuş sileks ve kalker elyumruları hep bu üst iki seviyeden çıka-

rilmiştir. Şelleen ve Aşöleen devirlerinin zaman süresi içinde mütaalâası gereken bir Alt Paleolitik kat karşısında bulunduğumuzu zanetmekteyim. Üst iki seviyenin Riss-Würm buzul arasının ilk yarisiyle yaşıt olması ihtimali kuvvetlenmektedir. 1954 yılı kazısında meydana çıkarılan bu kat karşımızda herşeyi ile bir problem olarak durmaktadır. Elimizdeki yeni ve eski ip uçlarının bu düğümü de yakın zamanda çözeceğine kuvvetle inanmaktayım. Şimdilik bu tabakada bir Alt Paleolitik devrin mevcut olduğunu anlamış bulunmaktayız.

Âzamî 1.13, asgarî 0.82 metreyi bulan V inci kat çok az sayıda sileksten yapılmış aletler vermiştir. Açık bir iskân izene de tesadüf edilmemiştir. Meydana çıkarılan birkaç kırık kemik parçasıyla bir favnanın varlığından bahsedilemez. Şimdiye kadar incelediğimiz katlardan hiçbirisi ile mukayese edilemediğinden burayı kısır bir kat olarak kabule mütemayil bulunduğumu ve Riss Buzul devriyle yaşıt bir zamanın mahsulü olduğunu işaretlemeyle yetinirim.

VI ncı kata gelince: vaziyet büyük bir fark ve açıklıkla değişmektedir. Bu tabakada iri yonga aletler, kalkerden yapılmış elbaltaları ve yumruları tekrar çoğalmağa başlamıştır. Yonga aletler arasında Klaktoniyen ve eski bir lövalvaziyen'e benzeyen piyesler de bulunmuştur. Bu katta aslanın, sırtlanın diş ve koproilitleri, ayı, köpek ve kedi familyasıyla, bazı kemirgenlerin (Kadımlar) iskelet kalıntıları meydana çıkarılmıştır. Yine sıcak ve yağışlı bir iklimi açıklayan izler karşısında bulunmaktayız.

VII inci kat ayrı olmasına rağmen, VI ncı kata uymaktadır. Her ikisini çok uzun süreli bir Alt Paleolitik'in ilk yarısına tekabül eden bir seviye olarak görmekteyim. Bu katın, yani VI ile VII nin Mindel-Riss Buzul arası devriyle yaşıt olmaları kuvvetle muhtemeldir.

1.90 metre kalınlığında bulunan VIII inci tabaka kesitimizin en alt ve en eski kısmıdır. Sileks aletlerin çoğunda bir küçülme göze çarpmaktadır. Bu noktaya daha yukarılarda da temas etmiştik. Aletlerin büyükleri ekseriyetle nükleüsleri andırmaktadır. Gelişi güzel koparılmış olan yonga aletler arasında çok ince işlenmiş, retüşlenmiş muntazam çevreli olanları da bulunmaktadır. Ön Alt Paleolitik'e bağlamak veya öyle görmek istediğim bu endüstri içinde görülen bu üstün piyesler bizi haklı olarak düşündürmektedir. Orinyasiyen'e, Musteriyen'e hattâ Mezolitik'e benzetilebilen bu aletleri aynı devirlerle yaşıt göstermeğe veya onların malı olduğunu kaydetmeğe

şimdiye kadar izahını yapageldiğimiz ıstratiğrafi ve kronoloji imkân vermemektedir. Kesitte açık bir Orinyasiyen, çok uzun süreli tipik ve çok açık bir Musteriyen katı ve endüstri mevcut iken, bu orijinal hali katının bir özelliği olarak kabul etmek ve Anadolu Paleolitik adamlarının çok üstün bir yontma, çırpma tekniğine vakıf olduklarını kabul etmek zorundayız. Bu katın Alt Paleolitik'in çok eski bir yonga kültürü safhasına ait olduğunu tekrarlıyarak kesit hakkındaki görüşlerime son veririm.

1954 yılında tesbit edilen bu kesitte filden, su aygırından, aslandan maada ayının, sırtlanın, domuz ve kemirgenlerin bütün katlarda değişik soylarda olmak üzere tesadüf edilmiş ve sondaj çukurunun müşterek malı oldukları anlaşılmıştır.

Karain mağarasının muhtelif cins taşlardan yapılmış olan yonga aletleri hangi devre ait olurlarsa olsunlar, bunların başka bir bölgeye bağlamak yahut Suriye'nin, Filistin'in, Irak ve diğer yerlerin tesiri altında kalarak meydana getirilmiş olduklarını veya tamamen yerli olduklarını ortaya atmak için zaman çok erkendir. Mağarda daha yapılacak iş pek çoktur ve oldukça çetindir. Gayemiz mevcut durumu olduğu gibi aksettirmektir. Birkaç münasebet ve form grubunu ele alarak işi şimdiden nazarı şekle sokmak doğru değildir. İşimiz sıra ile mağarayı olduğu gibi iyice tanımak, bölgesi mağaraları yanındaki durumunu anlamaktan ve Türkiye'deki yerini tayin etmekten ibarettir. Takdim ettiğim plân ve levhalar karain mağarasının prehisto-rik durumunu daha çok aydınlanacaktır.

